

СУТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті на основі аналізу педагогічної літератури розглянуто існуючі підходи до визначення суті поняття “педагогічна практика”, визначено її структуру та етапи реалізації. Розглянуто особливості педагогічного проектування.

Ключові слова: педагогічна практика, студенти, структура, етапи, педагогічне проектування, професійно значущі якості.

Педагогічна практика є одним із ключових складників у підготовці студентів до майбутньої професійної діяльності, адже вона поряд із формами теоретичного навчання є обов’язковою складовою навчального процесу у ВНЗ, самостійною організаційною формою навчання майбутніх учителів, вихователів, психологів, методистів, керівників системи освіти. Найважливішим завданням педагогічної практики є: навчити майбутнього педагога застосовувати у своїй професійній діяльності теоретичні знання, сприяти розвитку професійно значущих якостей особистості й надавати практичну допомогу освітній установі в роботі з дітьми.

Питаннями теоретичної розробки і методичного забезпечення педагогічної практики займаються М. Аріарський, Т. Белан, І. Богданова, Г. Бутиков, О. Гомонюк, О. Дубасенюк, Л. Кацова, В. Кінелев, Г. Кіт, В. Лозовий, Т. Люріна, О. Матвієнко, Є. Соколов, К. Степанюк, Л. Хомич, Г. Черкас, І. Шаповалова, Е. Ямбург та ін.

Мета статті – на основі аналізу педагогічної літератури розглянути існуючі підходи до визначення суті поняття “педагогічна практика”.

Педагогічна практика належить до системи педагогічного знання. Як категорія вона функціонує й досліджується у педагогіці вищої школи й андрагогіці. Аналіз науково-методичної літератури засвідчує, практика найчастіше розробляється на філософсько-методологічному рівні, в аспекті зв’язку теорії із практикою, і на рівні організаційно-педагогічному, на якому вивчається організація, програмно-методичне забезпечення й методика її проведення.

Категоріальний статус педагогічної практики полягає в тому, що вона є формою організації педагогічного процесу у ВНЗ. Під формою розуміється стійка й логічно завершена сукупність певних цілей, принципів, змісту, методів і засобів діяльності учасників педагогічного процесу, що має властиві лише їй специфічні риси. Ці специфічні особливості педагогічної практики виражаються у тому, що вона є:

- формою професійної підготовки майбутнього педагога. Вона має професійну спрямованість, зміст і технологію проведення, сприяє формуванню в студента професійно значущих якостей особистості;
- соціально-педагогічною формою активної діяльності, оскільки пов’язана з реальним перетворенням існуючої практики, у тому числі й участю самих студентів;
- початковою формою усвідомленого нагромадження майбутнім педагогом педагогічного досвіду й формування його професійної кваліфікації й майстерності;

- комплексною формою організації навчання, оскільки полягає у використанні простих і складних форм, таких як підготовка й проведення уроків, екскурсій, збори з дітьми, а також форм власного навчання – консультації, самостійна робота, вивчення досвіду вчителів, спостереження й аналіз уроків тощо;
- системотворчою ланкою професійної підготовки у ВНЗ, що визначає добір досліджуваних дисциплін і методику їх вивчення, адже вона спрямовує й організовує їх аналіз, відбір, оцінювання ефективності;
- особистісно орієнтованою формою навчання, за якої кожний студент виконує свою програму й вирішує свої завдання;
- формою саморегулювання, реалізація якої перебуває під владою природи й особливостей організації педагогічного процесу в освітній установі, де вона проводиться;
- формою з поступово-последовним контрольно-діагностичним супроводом, що визначає динаміку зростання й розвитку студента як професіонала.

У системі вищої освіти педагогічна практика може йти паралельно з теоретичним навчанням і тоді весь педагогічний процес набуває рис дуальної освіти. Прикладом може слугувати неперервна практика, яка проводилася паралельно з теоретичним навчанням. Також вона може проводитися після основної частини теоретичного навчання. Як правило, вона вводиться на III курсі. Після чого знову триває теоретична підготовка з перериванням на практичну вже на IV курсі.

Педагогічну практику розглядають як сполучну ланку між теоретичною підготовкою й власне професійно-практичною діяльністю. Під практикою в дидактиці розуміють застосування знань у ході виконання вправ, вирішення завдань (це навчальна практика) [1, с. 34]. Це загальне положення конкретизується проективною педагогікою. Суть його полягає в тому, що цей зв'язок забезпечується проектувальною діяльністю педагога [2]. Проектування реальної діяльності здійснюється студентом уперше саме на практиці.

Педагогічне проектування – це попередня розробка основних моментів діяльності всіх учасників педагогічного процесу, спрямованої на досягнення загального результату. Педагогічне проектування призначене для розробки технологій освіти й виховання.

У ході практики студент має навчитися проектувати педагогічні ситуації, процеси й системи. Усе це в поступовій последовності, що, в остаточному підсумку, приводить до розуміння педагогічних засобів діяльності. Одним із завдань практики є навчити виділяти об'єкти проектування й робити це на науковій основі. Лише через поняття й технологію проектування студент починає розуміти зміст і призначення будь-якої шкільної документації й подавати її в системі.

Також суть педагогічної практики полягає у формуванні професійно значущих якостей особистості майбутнього педагога. На сьогодні до таких зараховують гностичні, мовні, комунікативні, перцептивні, мнемічні, сенсорні й особистісні якості. На нашу думку, це є найскладнішим у процесі практики, управляти якою педагоги не вміють. Процес, як правило, йде стихійно.

Педагогічна практика має власну структуру, яка реалізується на таких етапах: ознайомлювальному (пропедевтичному), проективному, активно-діяльнісному, узагальнювальному, підсумковому.

Однак, В. Горленко [3, с. 77] у своїх дослідженнях виділяє такі етапи педагогічної практики: пробно-тренувальний, закріплювально-тренувальний, заліково-тренувальний.

Таке виділення етапів ґрунтується на процесі й технології формування вмінь. Але практика включає не лише уміння, а й знання, відносини, творчу діяльність.

Погоджуємося з думкою Є. Оганесяна [4] в тому, щоб при визначенні структури педагогічної практики необхідно розглядати її шляхом набуття професійно-педагогічного досвіду і тоді як самоцінне становлення кожний етап педагогічної практики. Адже на кожному етапі освоюється необхідна частина діяльності й формується відносно неї власний досвід.

Розгляд педагогічної практики в аспекті нагромадження власного досвіду дає змогу відмовитися від недооцінки першої стадії з погляду її теоретичного й практичного значення. Саме відсторонене ставлення до діяльності, її первинне сприйняття, “погляд з боку” має ту цінність, що формує в студента: емоційно-чуттєве підґрунтя для подальшої діяльності; дає можливість неупереджено, більш об’єктивно її аналізувати саме з теоретичних позицій. У результаті студент уже на першому етапі має отримати досвід цілісного сприйняття об’єкта пізнання й діяльності, досвід його аналізу. Якщо ці вміння не входять у початковий досвід студента, то весь етап втрачає педагогічний сенс і зводиться лише до адаптації студентів до нового середовища та його умов, нового режиму й вимог. Але в реальній практиці ВНЗ наявний саме цей ненауковий підхід до структури практики.

Так, на кожному етапі студент одержує певну частину досвіду, який, у кінцевому результаті, створює цілісну картину педагогічної діяльності. На етапі проектування студенти вивчають необхідні за їхніми конкретними функціями проєктивні документи освітньої установи й розробляють свої. Тут затребувані вміння аналізувати побачене й почуте, тобто емпіричний і текстовий, нерідко теоретичний матеріал. У цьому і полягає впровадження теорії в практику. Уміння проєктувати, з наукової точки зору, не повинне зводитися до переписування заходів, які буде проводити студент у класі або з окремою дитиною, до фіксації доручень учителя.

Активна діяльність студента, як етап практики, заснована на всіх попередніх отриманих уміннях. Тут не можна без досвіду спостереження й аналізу, але вже більш глибокого. Спостереження як сприйняття цілісної картини, образу професійної діяльності доповнює персоніфікацією, деталізацією сприйняття конкретних дій, ситуацій, фактів тощо. Спостереження при цьому є діагностикою. При цьому потрібні проєктивні дані щодо вивчення того, що проводилося з дитиною, класом і які результати отримано. Також існує необхідність більш детального проєктування, тобто конструювання конкретного педагогічного процесу й ситуацій. На цьому етапі освоюється й частина проєктних матеріалів освітньої установи.

Етап узагальнення виникає як нова частина досвіду. Студент освоює форму відповідей, узагальнення статистичних даних, написання характеристик тощо. Ці жанри діяльності освітньої установи також мають проєктивну основу й навіть алгоритмізовані. Жодний із підсумкових документів не має бути довільним або без доказу змінений. У практиці ж ВНЗ це досить розповсюджене явище. У ньому вбачають творчий початок. Але ці ілюзії руйнуються при вивченні самих документів і навіть щоденників. Студенти копіюють їх один у одного й виконують на посередньому рівні.

Підсумковий етап – оцінний, рефлексивний фактично продовжує попередній. Уміння рефлексувати – особливе вміння, коли об’єктом спостереження й аналізу стає сам студент-практикант. Це вміння є поєднанням експліцитного знання й імпліцитного, відкритих і прихованих мотивів діяльності, об’єктивності

й суб'єктивності. І все це переробляється на основах самокритики, самооцінки й педагогічного планування у гуманне ставлення й розуміння себе і інших [4].

Висновки. Отже, через проектувальну діяльність, через підхід до практики як до педагогічного досвіду, що формується, можна її розглядати в єдності з теоретичним навчанням. Інших підходів, що забезпечують зв'язок теорії й практики та формування науково-педагогічного мислення, поки що немає.

Вважаємо, що педагогічна практика є особливою формою організації навчання, коли оцінюється отриманий досвід і рівень сформованості вмінь використовувати наукові знання на практиці. На жаль, не існує розрядів оволодіння тим або іншим умінням, як це робиться у середній професійній освіті. Усе зводиться до звичайного оцінювання. Однак, сама суть педагогічної практики потребує розробки ідеї “ключових кваліфікацій” і оцінювання їх розвитку. Для студентів педагогічна практика впродовж усього процесу навчання у ВНЗ є етапом початкової професійної освіти, і процеси, які на ній відбуваються, є аналогічними тим, що наявні в професійно-технічному навчанні й виробничій практиці. Будь-яка педагогічна практика та її повний комплекс здатні сформувані лише початковий педагогічний досвід, який можна охарактеризувати як педагогічну вмільість, але не майстерність.

У зв'язку з цим вважаємо актуальним для подальшого дослідження питання розробки критеріїв оцінювання якості практичної підготовки майбутніх фахівців.

Список використаної літератури

1. Цетлин В.С. Функции практики в учебно-воспитательном процессе и ее виды / В.С. Цетлин // Новые исследования в педагогических науках. – М. : Педагогика, 1986. – № 1. – С. 33–36.
2. Безрукова В.С. Педагогика. Проективная педагогика / В.С. Безрукова. – Екатеринбург : Деловая книга, 1996. – 320 с.
3. Горленко В.П. Цели педагогической практики: проблемы обоснования / В.П. Горленко // Педагогика. – 1999. – № 4. – С. 74–77.
4. Оганесян Е.В. Культурологическая модель педагогической практики в системе высшего педагогического образования : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 / Е.В. Оганесян. – М., 2005. – С. 87–92.

Стаття надійшла до редакції 24.01.2013.

Майский Г.Ю. Сущность педагогической практики студентов высших учебных заведений

В статье на основе анализа педагогической литературы рассмотрены подходы к определению сути понятия “педагогическая практика”, определены ее структура и этапы реализации. Рассмотрены особенности педагогического проектирования.

Ключевые слова: педагогическая практика, студенты, структура, этапы, педагогическое проектирование, профессионально значимые качества.

Maiskiy G. The essence of teaching practice of university students

On the basis of analysis of pedagogical literature discuss approaches to defining essence of the concept “pedagogical practices” identified by its structure and implementation stages. The features of the pedagogical design.

Key words: teaching practice, students, structure, stages, pedagogical design, professionally important qualities.